



UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Henrici Canisi[i] Noviomagi, Belgæ, Jn Academia
Ingolstadiensi SS. Canonum Profess. Ordinarii & Primarii,
Opera Quæ De Ivre Canonico Reliqvit**

Canisius, Heinrich

Coloniae Agrippinae, 1662

In Tit. XVII. De Emptione Et Venditione. In Cap. Dilecti 3.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-62169](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-62169)

factum dicitur, quod suis solemnitatibus est constitutum; imò pro infecto habetur, quod contra jus factum est, l. 5. C. de legib. Et d. §. 1. Et Quia contra 64, De R. l. in 6, Idque in foro exteriori indubitatum est; nam quoad forum interius, id est, conscientie, aliter censet Ant. de Butrio ad c. 8. n. 12, inf. De immun. Eccles. ut, si quis ab Ecclesia rem emerit, omittis solemnitatibus, vero tamen pretio & causa legitima intercedentibus, quod nihilominus subsistat emptio & venditio quoad forum conscientie, dummodo consensus eo-

rum, quorum interest, intervenerit: nam quòd sacri Canones solemnitatem adhiberi velint in alienatione rerum Ecclesiarum, id fit ob periculum Ecclesie, & fraudes evitandas; quæ cum cessarint in conscientie foro, nihil est quod de effectu solemnitatum sumus solliciti. Et probat hoc dictum Butr. Panorm. ad d. e. 8, num. 31, aitq; ad multa accommodari posse. Facit optimus text. in l. fin. C. de fideicom. Et in §. ult. Inst. de fideicom. hered.

IN TIT. XIV. DE PRECARIIS.

Distinguit hic inter Precarias & Precariam Hostiensis, ut nomine Precariarum veniat contractus, quo veluti precarius usus prædii Ecclesiastici alicui conceditur, de quinquennio in quinquennum renovandus, ad perpetuam rei memoriam, c. 1 h. t. can. Precaria de quinquennio x. q. 1. can. Longinquitate xii. q. 2. Precaria verò sit contractus, quo jus percipiendorum fructuum ex prædio Ecclesiastico alicui ad vitam tantum precario conceditur. Nam qui olim res suas Ecclesie donabant & cedebant, rogare deinde so-

lebant, ut sibi quoad viverent, uti liceret illis vel aliis Ecclesie bonis. Canones tamen distinguere non videntur, d. can. Precaria de quinquennio, Et can. Precaria à nemine x. q. 2, Et c. 2, h. t. Ut precarie sive precaria nihil sit aliud, quam jus percipiendi jus ex prædio Ecclesiastico alicui vel gratuito, vel numeratâ certâ mercede, in vicem donationis Ecclesie ab eo factæ, concessum Vide D. Canis in Summa lib. 111, tit. 1, ut & ad duos Tit. seqq. de Commodato & Deposito, eod. lib. tit. 17. V. A.

IN TIT. XVII. DE EMPTIONE ET VENDITIONE.

In Cap. Dilecti 3.

SUMMARI A.

1. Venditio ultra dimidiam justipretii an valida?
2. Facti species.
3. Causâ pluribus delegatâ quis cognoscat.
4. Sententia contra jus lata est nulla ipso jure.
5. Cur in casu h. cap. venditio non sit ipso jure nulla.
6. Deceptio circa pretium unde proveniat.
7. Dolus dan: causam contractui quid operetur.
8. Et quid incidens in contractum.
9. Error circa pretium non vitiat contractum.
10. Quid si ultra dimidiam justipretii deceptio contingat?
11. L. 2. C. De resc. vend. an in emptore locum habeat?
12. Lasso ultra dimidiam justipretii qualiter inveniatur.
13. Quid si lasso contigerit ex parte emptoris?
14. Decisio d. l. 2, an locum habeat in venditore, sciente res pretium?

15. Intellectus l. Domum 57, §. 2, D. De contrah. empt.

16. Et quid si emptor renuntiet auxilio d. l. 2,

17. An decisio d. l. 2, habeat locum in ceteris contractibus.

18. An in transactione?

19. An in conscientie foro.

Celebris hujus Cap. decisio est, desumpta ex l. 2, C. De resc. vend. ejusque sententia hæc est: quòd valeat venditio, etiam venditio, etiam si venditor deceptus sit ultra dimidiam justipretii; sed agere posse eundem venditorem, ut sibi vel restitatur res, vel justum pretium suppleatur ab emptore; idque disjunctivè, nam alterutrum præcisè perendo succumberet venditor.

Facti speciem videamus: Quidam Canonici Beluacenses, ignorante Capitulo suo silvam quamdam vendiderant Abbati, & Fratribus Cariloci, certo & constituto pretio: cujus occasione lite subortâ, & delatâ ad S. Pontificem, causa ab

ab eodem cognoscenda & dirimenda delegata fuit Morinensi Episcopo, & Decano Rhemenfi, adnexâ hac clausulâ: ut, si uterque simul causæ cognitioni superesse non possit, alter nihilominus procederet. Nam, ut obiter hoc inferam, † causâ duobus vel pluribus simpliciter delegatâ, unus sine alio cognoscere & sententiam dicere non potest, c. *Causam* 16, § 1, *sup. De offic. & potest. jud. deleg. & l. Duo ex tribus* 39, D. *De re judic.* Si cum prædicta clausulâ, ut, si uterque causæ cognitioni, &c. sufficiat alterum procedere, si alter vel alii sint impediti, c. *Prudentiam* 21, §. 2, & § 4. *sup. d. 1. De off. & pot. jud. deleg.* Igitur, quia delegatoni causæ clausulâ illa interta fuit, Decanus Rhemenfis solus causam cognovit, & pronuntiavit, venditionem non valere, adjudicavitque solum Beluacensi Ecclesiæ, eò quòd infra dimidiam justî pretii vendita fuisset. A qua sententia cum appellatum esset ad S. Pont. hic auditis partibus utriusque rationibus & juribus, sententiam Decani retractavit, tamquam juri contrariam. † Brevis sententia contra expressum jus lata ipso jure nulla est, l. *Si expressim* 19, D. *De appellat. l. 2. C. Quando provoc. non est necesse* & c. 1, *sup. De sent. & re jud.* Fuit autem sententia Decani contra expressum jus lata, eo quòd constituti juris sit, ut, si res infra dimidiam justî pretii sit vendita, in arbitrio emptoris sit, vel supplere, quod deest justo pretio, vel rescindere venditionem, restituendo scilicet rem ipsam venditori, *per text. d. l. 1. C. De rescind. vend.* salvo tamen jure Canonice Beluacensibus eadem de re aliud judicium resumendi & intentandi contra Monachos eisdem. Hæc quoad facti speciem. Singula diligenter perlustramas.

Ubi hæc prima difficultas occurrit, cur S. Pontifex non pronuntiaverit potius, venditionem ipso jure nullam esse, ex hoc capite, quòd illa ignorante Capitulo sit facta. Nam in alienatione rei Ecclesiasticæ consensus Capituli requiritur, *can. Sine exceptione* 52, *in pr. xii. q. 2. & c. Vt super* 8, § *fin. sup. De reb. Eccles. alien. vel non.* Similiter, cum contra utilitatem Ecclesiæ alienatio facta videatur, utpote quòd enormiter circumventa sit Ecclesia circa æstimationem pretii, cur non vel ex hac causa S. Pont. declaraverit eandem venditionem non valere, cum & in alienatione rei Ecclesiasticæ nullitas spectari debeat, *d. can. 52, in pr. & d. §. fin.*

Sed priorem obicem ita tollit Bernard. *hic*, quòd, licet narratum fuerit in libello, venditio-

nem ignorante Capitulo factam fuisse, tamen in progressu judicii nil amplius fuerit de eo actum, sed tantum de deceptione pretii, ob quam petierant Canonici Beluacenses rescindi contractum, conclusio autem libelli à giudice potissimum spectatur, *uti ex Bart. eleganter tradit Ber. hic num. 3, & probat text. in c. Licet Heli* 31, §. 1, *juncta ibid. Glos. in verbis. judicii formam, inf. De simonia.* Quod verò ad alterum attinet, respondet Beroius *hic* quòd, tamen in venditione graviter læsa fuerit Ecclesia, non tamen obid inferatur, inutilem fuisse Ecclesiæ ejusmodi venditionem: nam res ipsa inspiciatur, utrum expediat Ecclesiæ eam diutius retineri; error autem circa pretium per accidens intervenit, qui per remedium hujus cap. corrigitur, vel per restitutionem in integrum, c. *1. sup. De in integ. restit. & c. 2, in pr. eod. tit. in 6.*

Secundò, hic observandum, deceptionem circa pretium, de qua hoc c. non intelligi eam, quæ ex dolo contrahentium procedit, sed quæ provenit ex re ipsa, quæ nihil aliud est, quàm error circa æstimationem rei, *cujus mentio fit in l. Si quis 36, vers. idem est D. De verb. oblig.*

Unde sciendum est, tria genera deceptionum evenire posse circa contractus. Aut enim deceptio dat causam contractui, puta dolo venditoris inducor, ut rem emam, alias non empturus: quo casu emptionis contractus ipso jure nullus est, sicut & ceteri contractus bonæ fidei, l. 7, *in prin. D. De dolo malo* & l. 3, §. *fin. D. Pro socio.* Nam stricti juris contractus valent ipso jure, sed decepto succurritur per exceptionem doli mali, d. l. 136. † Aut incidit in contractum, quia rem quidem empturus eram, sed dolo tuo persuasus plus emi; quâ specie valet quidem contractus, sed agitur ad restitutionem ejus, quanto plus emi, l. *Julianus* 13, §. 4, D. *De act. empti & vend.* vel ad resolvendam emptionem actione ex empto, ut pretio restituto res reddatur, l. *ex empto* 11, §. 5, D. *d. t. De act. empti* & l. *Dolus* 10, C. *De rescind. vend.* † Aut verò dolus neque causam dat contractui, neque incidit in contractum, sed error circa pretium, propter ignorantiam justæ æstimationis, committitur; & hoc casu sustinetur contractus ex sententia Pomponii Jurisconsulti, cum inquit, contrahentibus licere naturaliter in pretio emptionis & venditionis se circumvenire, l. *In causa* 16, §. 4, D. *De minorib.* quemadmodum & in locatione & conductione, *ut est text. in l. Item* § 22, §. *fin. D. Locati.* Ut hic subau-

subauditi semper debeat, dum modò ab sit fraudandi animus, sed sola deceptio veniat ex re ipsa, quæ, si dimidiam justii pretii excesserit, recurritur ad remedium hujus *text. nostri*, & in d. l. 2. C. De rescind. vend. Cum enim hæc deceptio enormis sit, & cum omni humanitate pugnans, meritiò decepto hoc cap. nostro succurritur, ne nimium emptor locupletetur cum venditoris injuria, *contra text. in l. Nam hoc natura 4. D. De condit. et leib. Et in c. Locupletari 48. De R. l. lib. 6.*

10 Sed, inquires, cur non idem receptum est, si infra, vel etiam ad dimidiam justii pretii deceptio contingat, siquidem & hac specie emptor locupletatur cum alterius injuria? Id rationis est, ne ex nimia æqualitatis observatione impediatur hominum commercia, adcoque nullus litium finis sit, si ob quamlibet læsionem agi possit, *facit text. in l. fin. in pr. D. Pro suo*. Itaque ut remedio hujus *textus nostri*, & d. l. 2. experiri possit venditor, necesse est, ut ultra dimidiam justii pretii deceptus sit. Neque audiendus est emptor, si id, quod deest dimidietati justii pretii, velit supplere: ut si, v. g. venditor rem valentem 100. vendat 40. non satis est ad excludendam læsionem ultra dimidiam justii pretii emptor, 10. adjiciat, sed necesse est, integrum pretium suppleat, vel rem restituat, *per hunc text. Et in cap. pen. eod. Et d. l. 2. in verbis, quod deest justii pretio*. Ubi adde, quòd in justo pretio subducendo vel incundo incipiat tempus celebrati contractus quanti videlicet eo tempore res valuerit, non quanti postea, *d. c. pen. Et l. Si voluntate 8. C. De rescind. vend.*

11 Et quamvis *textus noster* de venditore decepto loquatur, idem tamen juris statuendum est in emptore enormiter decepto, *ex sententia omnium DD. teste Ario Pinello ad d. l. 2. p. 2. c. 2. num. 1. cum seqq.* Æqualitatis enim ratio postulat, ut, quem admodum venditori enormiter læso succurritur, ita & emptori læso enormiter, succurratur.

12 Cæterum magna difficultas est apud Interpretes, quæ ratio ineunda sit inveniendæ læsionem ultra dimidiam justii pretii. Et profectò in venditore læso omnes eò decurrere videntur, ut intelligant venditorem tunc deceptum esse, quando nondum recepit dimidium pretium justæ æstimationis rei venditæ: v. g. si res valet 10. & pretium conventum sit minus 5. vel si res 20. valeat, & pretium conventum ad 10. non ascendat, idque aperte evincit *text. Juris Civilis, in d. l. 2. in verbis, si nec dimidia pars veri pretii soluta sit.*

13 At magis controversum est de læsione ex parte

emptoris. Nam sunt, qui eandem rationem observandam censent in emptore, quæ est in venditore, consideratâ scilicet in utroque eadem quantitate, in venditore infra, & in emptore supra: veluti, si pro re valente 10. emptor ultra 15 numeravit. Nam sicut venditor dicitur læsus, si dimidium justii valoris non receperit, ita & emptor, si præter justum pretium adhuc dimidium & eo amplius solverit. Ita ex Gl. Bartolo & Baldo, & communi Dd. sententiâ tradit Pinel. in d. c. 2. nu. 6. cum seqq.

Nonnullis aliter placuit in emptore, ut hic non aliter ultra dimidium justii pretii dicatur læsus, quàm si rem duplo, & amplius emerit & solverit, veluti si res valeat 10. emptor verò ultra 20 emerit. Hujus sententiæ recententur auctores Petr. Cyn. Conan & alii apud eundem. Pinel. d. nu. 6. cum seq. qui in hoc Doctorum dissensu putat posteriorem sententiam veriorē esse, eamque hac ratione comprobatur: nam, inquit, scopus veræ computationis in emptore & venditore est, si quilibet eorum non accipiat dimidium ejus, quod dedit. Secundum quam computandi rationem si justum rei pretium sint 100. venditor, qui rem tradidit, læsus dicitur ultra dimidium, si acceperit minus 50. emptor autem, si dederit ultra 200. quia in venditore 50 sunt dimidium pretium ipsius rei: in emptore valor rei, quam accepit. Quare emptor deceptus ultra dimidium dici non potest, nisi 200 & ultra solverit, quia res ipsa, quam emptor accepit, 100. supplet.

Contraria verò opinio in eo hæzere videtur, quòd ad emptorem & venditorem idem exemplum numerati pretii adcommoedet Res, inquit, valet 100. dimidium pretium sunt 50 venditor, qui minus 50 accepit, læsus est ultra dimidium justii pretii: emptor verò dans ipsa 100. & præterea 50. & ultra, læditur ultra dimidiam juxta computationem contrariam sententiam tuentium, quæ computatio (putat Pinel.) non potest consistere, cum ea fieri debeat considerando, an quilibet acceperit dimidium ejus, quod dedit. Idque ex mente *text. in d. l. 2.* doceri posse putat Pinellus, dum inquit: Minus autem pretium esse videtur, si nec dimidia pars veri pretii soluta sit; hæc enim verba, si ad emptorem accommodentur, ita accipienda sunt. Minus autem emptor videtur accepisse, si nec dimidium accepit ejus, quod dedit: v. g. Si pro 15. à se numeratis accepit rem valentem 12. nam si 19. tantum solvisset, jam plus quàm dimidiam accepisset, videlicet

Y rem

rem valentem 12. ac proinde dici non potest, cum ultra dimidiam deceptum fuisse. Et hæc ex subtili consideratione Pinelli, cui hæcenus non vidia quoquam responsum esse.

Existimo tamen contrariam opinionem & veriorum, & æquiorum esse, propter nimiam inæqualitatem, quæ ex posteriori subductione exurgit ex parte emptoris. Etenim, si dixerimus, emptorem tum demum ultra dimidiam justipretii deceptum esse, si pro re valente 12. solverit 25. sequeretur, non solum emptorem ultra dimidiam rei, sed etiam in tota re fuisse deceptum: nam totum pretium rei justum, & ultra ipsi abest; res enim valet 12. quæ si ex 25. conventis sive solutis deducantur, remanent adhuc 13. quæ tota sunt damno ipsius emptoris, & sic in tota re empta sive justa ipsius æstimatione, & ultra, læsus dicitur.

Quare, æqualitatis conservandæ gratiã inter venditorem & emptorem, necesse est statuamus, quod sicut venditor pro re valente 12. accipiendo 5. ultra dimidiam læsi dicitur, quia 7. illi absunt, ita & emptor solvendo 19. læsus dicatur in 7. quæ illi similiter absunt.

Neque obstant verba d. l. 2. C. De rescind. vend. quia respondetur, textum ibidem præmississe, quod venditor rem suam minoris justo pretio distraxerit; ergo venditor totam rem non amisit, sed aliquid pretii recepit, quod aliter in emptore usu venit, si rationem Pinelli sequamur: nam pro 13. quæ emptori absunt, justamque rei æstimationem excedunt, nihil sibi reliquum manet. Ideoque verba illa d. l. 2. simpliciter ad emptorem transferenda non sunt, sed cum simili moderatione, intelligendo videlicet, in emptore aliquid rei pro 12. ad se pervenisse; quod non est, si Pinelli, & similibus computationem sequamur. Atque hanc posteriorem sententiam veriorum, & receptiorum esse, restantur Ant. Gomez. Var. resol. lib. 2. c. 2. num. 22. Did. Covarr. Var. resol. lib. 2. c. 3. nu. 8. Imò & ipse Pinellus sup. allegato loco num. 7. negare non audeat, eam æquitate juvari.

4. Cæterum hic aliquot quæstiones incidunt, quarum prima hæc est, Utrum decisio text. nostri, & d. l. 2. locum habeat in venditore sciente verum rei pretium? Et apud Doctores obtinuit, quod non, sicut ex Bart. Baldo, & aliis tradunt Tirac. de retract. gent. §. 1. num. 14. & Covarr. d. lib. 2. c. 4. nu. 2. siquidem donatio intelligitur ejus, quod dimidium justipretii excedit; juxta juris regu-

lam, Cujus per errorem dari repetitio est, ejus consulto dari donatio est, l. 53. D. De R. I. Verum, si hoc simpliciter admittamus, sequeretur, hanc decisionem textus nostri nunquam competere venditori læso; cum quilibet præsumatur scire æstimationem rei suæ aut saltem debere scire, quæ pari passu ambulant, per text. in l. Quisquis major 15. C. De rescind. vend. Sed respondet Covarr. d. num. 2. non præsumi scientiam veri valoris sive justipretii, ubi læsio ultra dimidiam excurrit; nam hoc casu potius error præsumitur: secus, si non excurrit, quæ specie magis præsumitur scientia, neque ita accipiendum esse text. in d. l. 15. At Arius Pinell. in p. d. l. 2. c. 2. num. 11. cum seqq. contra retorquet, majorem scilicet scientiam præsumi in enormi læsione, quàm in modica: cum in majore, & evidentiore non tam facile erremus, quod docet experientia. Quocirca ipse putat, venditori non obesse, etiam si ultra dimidiam deceptus sciverit iustum rei valorem. Deinde venditor potuit necessitate coactus, vel alia de causa rem suam vendidisse, non igitur venditor, licet sciens, donasse præsumendus est, si aliquam causam alienationis alleget, l. 50. D. De solut. & liberat. & l. 24. §. 1. D. De pign. act. quam & in dubio præsumet Judex; cum nemo censetur rem suam iactare, si ve donare in dubio, l. 15. in pr. vers. qui enim solvit D. De probat. & præsumpt. & l. fin. C. Unde vi.

Et hanc Pinelli sententiam contra alios non solum probat Eman. Soarez in add. ad eundem Pinell. citato loco, sed & ipse Covarr. in post. edit. suã d. c. 4. ubi hanc sententiam sequitur, rejectã prioribus; quæ certè & mihi probabilior videtur.

Neque obstat d. iuris regula, Cujus per errorem, &c. quia tunc donatio præsumitur in consulto dante, quando nulla causa adversi potest, cur donatum voluerit: & quod dici solet, scienti nullam iniuriam fieri, verum non est, nisi & sciens consentiat, per text. in c. 27. De R. I. lib. 6. ubi conjunctim scientia & consensus requiruntur. Idem est in l. Sicut 8. §. 15. D. Quib. mod. pign. vel hypoth. sol. & in l. 2. C. De remiss. pign. Nam si verè constaret, venditorem in damnum suum sive læsionem quantamcumque consensisse, dubium non est, decisionem text. nostri, & d. l. 2. omnino cessare: si enim rem integram donare potuit venditor, cur non & partem aliquam licet maximam? l. Non debet 21. D. De R. I. & c. 51. eod. tit. lib. 6.

Sed nobis negotium facessit text. in l. Domum 15. §. 7. §. 2. D. De contrah. empt. quo loco respondet Pau-

Paulus Jurisc. emptorem, si sciverit domum, antequam eam emitteret, exultam esse, ignorante tamen venditore, teneri nihilominus ad exsolutionem integri pretii; vel, si solverit, pretium repetere non posse: unde colligi videtur, deceptum ultra dimidiam, scientiam suam nocere. Verum huius rei alia ratio est: neque enim emptor eo casu læsus dicitur circa æstimationem rei emptæ, de qua nostra est disputatio, sed circa rem ipsam, quam ipse sciens de flagratam censetur potius donationis causâ emisse. Etenim si emptor pretium domus exultæ donare voluisset venditori, utique eum monuisset domum suam exultam esse, ut ita vilius comparasset aream domus. Aliter verò accidit in æstimatione rei, quam propter affectionem nostram, aut alia de causa quandoque pluris, interdum minoris emimus, vel distrabimus, & sic sæpè scientes læsionem enormem incurrimus. Quid si autem hæc clausula adiecta fuerit, quòd venditor donat sive remittit, quantò pluris res valeat; vel e contra emptor, quanto minoris emptæ sit? Et rectè responderet, ex sententia Bart. & aliorum Arius Pinell. d. l. 2. in d. p. c. 2. num. 20. C. De rescind. vend. quòd adhuc locum habeat remedium text. nostri, & d. l. 2. per text. in l. Hac adjectio 192. D. De verb. sign. ubi verbum (pluris) ad modicum refertur, non ad enormem quantitatem. Et licet Salicet, ad d. l. 2. num. 13. illud modicum iudicis arbitrio relinquendum esse existimet, eoque sublato inspicendum esse illud, quod remanet, an dimidiam iusti pretii transcendat: rectius tamen & tutius censet idem Pinell. d. c. 2. num. 21. illud modicum deducendum non esse, ubi læsio dimidiam excedit, quasi contrahens hanc conditionem tacite intellexerit, nisi enormis sit læsio, quæ scilicet dimidiam iusti pretii excedat.

16 Item quaeritur & de altera clausula, quæ apponi solet in instrumento, quæ venditor, sive emptor expressè renunciat auxilio huius text. nostri, & d. l. 2. Et certè hæc clausula valet ad impediendum hoc auxilium, per text. in l. Quaritur 14 §. 9. D. De adil. editio, ubi remittentibus actiones suas nullus regressus conceditur: at si generaliter tantum renuntiaverit venditor, vel emptor, non impediuntur uti hoc auxilio, text. est elegans in l. fin. §. 3. D. De conduct. in deb. & latius tradit Did. Covarr. lib. 2. Var. resol. c. 3. num. 1.

17 Succedit alia quaestio, An decisio huius text. nost. & d. l. 2. habeat locum & in cæteris contractibus? De bonæ fidei contractibus, quales sunt,

præter emptionem & venditionem, locatio, conductio, permutatio, & similes, de quibus in §. 2. 9. Inst. De act. inter Doctores communiter convenit, quòd locum habeat. Ita enim arsestantur. Ant. Gomez. Var. resol. lib. 2. c. 2. vers. 22. in fine, & Pinell. ad d. l. 2. in part. c. 3. in princ. & probant textus in l. 3. C. Com. utriusque iud. & in l. 3. C. Quib. ex caus. major in integ. restit. quarum legum iidem auctores sunt, qui & d. l. 2. videl. Dioclet. & Maximianus Imp. & suadet eadem æquitatis ratio; igitur & idem iuris est in cæteris contractibus, quod est in venditione & emptione. Imò ob eandem utilitatem Arius Pinell. d. c. 3. num. 5. transfert decisionem d. l. 2. ad contractus stricti iuris; dummodò contractus bonæ fidei & stricti iuris sint commutativi, hoc est, quòd in eis utrimque aliquid datur, vel promittatur: nam, exempli causâ, in donatione, nullâ ratione admittitur, cum ab altera parte nihil veniat; neque donatio exerceri potest absque læsione & diminutione patrimonii nostri.

Cæterum apud Doctores celebris contentio est, An etiam locum habeat in transactione? ut si, v. g. Titius transegerit cum Sempronio de lite 300 aureorum, recipiendo tantum 100. aureos, aut aliam summam, quæ 150. aureos non adæquat, quaestio est, utrum agere possit Titius, tamquam ultra dimidiam deceptus, ad rescissionem transactionis, vel ad supplementum 300. aureorum? Cuius controversiæ duo existunt capita in Jure civili sibi invicem, ut apparet, repugnantia: unum est in l. Si pupillus 75. §. fin. D. Ad S. C. Trebell. quo hæres fideicommissarius in restituendo hæreditatem alteri ultra quadruplum læsus non restituitur adversus transactionem suam. Alterum est in l. Si superstitio 5. C. De dolo malo, quo consultur filiæ emancipatæ per actionem in factum contra transactionem eum patre initam. Et quidem Bart. ad d. l. 2. num. 7. C. De resc. vend. in hac controversia duo considerari vult; unum circa valorem rei, de qua transactum est; alterum circa dubium eventum litis, cuius dirimendæ causa transactio est interposita; scilicet priori casu valeat transactio, non obstante læsione ultra dimidiam, per text. in d. §. fin. quem & DD. ita communiter intelligunt, teste Pinello ad d. l. 2. in p. cap. 4. num. 12. posteriori verò casu locum habeat decisio c. nost. & d. l. 2. Idem probat Panorm. ad cap. 6. num. 7. inf. eod. præter alios, quos enumerat Pinell. d. loco & Andr. Gail. lib. 2. Obs. 70. Verum idem

Gall. ibid. refert Baldum, Jasonem, Aretinum, & alios D. D. contrariam secutos, quod scilicet transactio obtentu læsionis ultra dimidiam justii pretii non rescindatur; ad eod quod utraque opinio, licet invicem sibi contraria, communis videatur. Et licet prior opinio æquitate destruta non sit, eod quod tam enormiter læsus non videatur deliberatò transigisse, posterior tamen opinio melioribus juribus, & rationibus nititur: nam pro hac extant textus aperti in d. §. fin. in l. In summa 6 §. 1. in verbis, licet rei nulla, D. De condit. indeb. in l. A. d. v. Pio §. 3. D. De re judic. & confirmant potissimum duæ rationes, quarum una hæc est, quod transigens eo ipso, quod à lite discedit, non tam lædatur, quam commodo aliquo afficiatur. Cum enim transactio non fiat, nisi datà, vel retentà si ve promissà aliquà re, l. Transactio 38. C. De transact. utique commodo afficitur transigens, si certi quid accipiendo incertum litis eventum omitrat. Nam & hinc fit, quod dis, qui timore litis etiam injustè motæ, vel movendæ, transactionis causà aliquid solvit, id ipsum, tamquam indebitè solutum, reperere non possit, propter dubium eventum litis, quâ se per transactionem liberavit text. elegans in l. 2. C. De trans. & in d. l. 6 §. 1. Altera ratio est, quod transactio sit comparata ad finendas lites, quas ne quidem Imperatorum rescripto, aut instrumentis postea repertis resuscitari oportet, l. Causas 16. & l. Sub preteritu 9. C. De transact. Imò, cum transactio pariat exceptionem litis finitæ, eâ oppositâ in Judicio, amplius res, de qua transactum est, coram Judice deduci non potest, c. 1. De lit. contest. in 6. & l. Eleganter 21 §. 3. D. De condit. indeb. juncto c. un. §. un. sup. De lit. contest.

Et hanc posteriorem sententiam, tamquam veriore, aliquoties Càmèra secuta est, prout testatur Andr. Gall. d. obf. 70. num. 1. Neque obstat text. in d. l. 5. C. De dolo malo, quo contraria senten-

tia niti videtur, quia is exaudiendus est de transactione dolo malo inita, sicut indicat ipse text. in verbis (non de dolo) propter paternam verecundiam, quasi contra alium, qui pater non est, actio de dolo competeret, Nos verò de ea transactione loquimur, quæ bonâ fide absque fraude inita est, quam ob immodicam læsionem retrahari non conducit, jurib. & rationib. supra allatis. Quod autem dolus patris in specie, d. l. 5. intercesserit, colligitur quoque ex eo, quod patrem latere non potuerit, quid in hæreditate matris fuerit, quam pater administravit, & ejus nomine pater cum filia transigit: igitur propter immodicam læsionem facile dolus in patre præsumitur. facit optimè text. in l. Omnes 17 §. 1. D. Quæ in fraud. cred. fact. sunt ut ressit.

Tertia quæstio est, An, quod antè dictum est, licere contrahentibus se invicem decipere usque ad dimidiam justii pretii, obtineat quoque in conscientia foro? Loquimur verò hic de deceptione, quæ ex te ipsa oritur, non quæ dolo contrahentium, sicut sup. in principio hujus Capituli monuimus. Et constat ex D. Thomæ sententia in 2. 2. quæst. 77. art. 1 non obtinere in conscientia foro, eo quod pugnet cum æqualitate justitiæ: unde consequens est, contrahentem, si postea resciscat proximum suum læsisse, teneri ad hujus læsionis restitutionem vel compensationem, ne locupletetur cum alterius injuria, contra naturalem æquitatem, l. 14. D. De condit. indeb.

Sed objicies, cur igitur jura permittunt hanc deceptionem usque ad dimidiam justii pretii? Id fit consulendæ reip. causâ, ne propter læsionem qualemcumque interturbentur rerum commercia, & replentur litibus tribunalia publica: nec enim omne, quod licitum, est honestum, l. 114. in pr. D. De R. l. vide latius Covarr. Var. resol. lib. 2. cap. 4. num. 11.

IN TIT. XVIII. DE LOCATO ET CONDUCTO.

In Cap. Propter sterilitatem.

SUMMARI A.

1. Pensio ob sterilitatem immodicam quando conductori remittenda sit.
2. In emptione & venditione periculum omne ad emptorem pertinet.
3. Sterilitas & læsio immodica quid?
4. Quando scilicet conductor, solutâ pensione, manes læsus ultra dimidium justii pretii.
5. Deducit tamen prius à conductore impensis.
6. Et factâ locatione in unum tantum annum, non in plures.
7. Remissio quibus casibus cesset.
8. Damnum in propriis rebus coloni contingens non inducit remissionem.

9. Pensio